

Федорченко Н. В.

*д.ю.н., професор,
завідувач кафедри загальноюридичних дисциплін,
цивільного права та правового забезпечення туризму
Київського університету туризму, економіки і права,
головний науковий співробітник відділу
приватноправових досліджень
Науково-дослідного інституту правотворчості та
науково-правових експертиз НАПрН України
м. Київ, Україна*

ООНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стан економіки будь-якої держави, стабільність і ефективність цивільного обороту перебувають у прямій залежності від сумлінності і старанності учасників цивільного обороту, від належного виконання договірних зобов'язань. Характерною особливістю сучасного цивільного обороту стали низький рівень договірної дисципліни, значне збільшення кількості невиконаних чи неналежно виконаних зобов'язань [3, с. 242-243].

В певній мірі, на це впливає і довгострокова збройна агресія росії проти України. Це, у свою чергу, обумовило нагальну потребу в підвищенні захисту інтересів учасників цивільного обороту та загострило проблему забезпечення належного виконання зобов'язань.

З метою захисту інтересів кредитора і попередження або зменшення розміру негативних правових наслідків від можливого невиконання або неналежного виконання зобов'язання боржником використовується інститут забезпечення виконання зобов'язань. Цей спеціальний правовий інститут посідає своє місце і в цивільному законодавстві (гл. 49 ЦК), що передбачає спеціальні способи забезпечення виконання зобов'язань - неустойку, поруку, гарантію, заставу, притримання, завдаток, право довірчої власності, а також інші непомінені способи, встановлені договором або законом.

Автори Концепції оновлення Цивільного кодексу України слушно пропонують назвати Главу 49 ЦК України «Забезпечення зобов'язання». Термін «забезпечення виконання зобов'язання» є умовним, оскільки окремі заходи, які названі законом як такі, не стосуються виконання основного зобов'язання, а призначені для захисту майнового інтересу кредитора у випадку прострочення (неналежності) боржника (йдеться про поруку і гарантію). Тому коректно використовувати термін «забезпечення зобов'язання». Також пропонується дати визначення поняттю «забезпечення зобов'язання». На думку авторів, забезпечення зобов'язання може визначатися як додаткове право кредитора для захисту його майнового інтересу у випадку прострочення (неналежності) боржника, яке стимулює боржника до належної поведінки. Забезпечувальне право полягає в покладенні додаткових обтяжень на боржника на випадок невиконання або

неналежного виконання, резервуванні майна боржника, за рахунок якого може бути досягнуто виконання, притягненні до виконання поряд із боржником третіх осіб і застосовується до відкритого переліку видів забезпечень зобов'язань, які виникають на підставі закону або правочину [1].

Відносно новим способом забезпечення виконання зобов'язань стало право довірчої власності.

Так, 20 вересня 2019 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких актів щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні», яким передбачено новий вид забезпечення виконання зобов'язань - довірча власність. Відповідні зміни були внесені й до Цивільного кодексу України шляхом доповнення глави 49 «Забезпечення виконання зобов'язання» параграфом 8 «Довірча власність».

У цілому варто відзначити, що інститут довірчої власності відомий вітчизняному цивільному праву фактично із часу прийняття у 2003 році ЦК України. Так, довірча власність була рецепійована у площину цивільно - правового регулювання з англосаксонської правової системи і закріплена як один із особливих різновидів права власності, а також правова форма здійснення економічного управління об'єктом власності у певному, здебільшого чужому інтересі, на яку поширюються положення глави 70 «Управління майном» ЦК України. Між тим, слід зауважити, що введення у вітчизняну правову систему категорії довірчої власності неодноразово піддавалося критиці та зумовило жваві дискусії серед дослідників, які наполягали на поспішності та невиправданості запозичення традиційного для англосаксонської правової системи інституту трасту з огляду насамперед на значні відмінності у розумінні та сприйнятті концепції права власності, а також відсутності передумов, необхідних для забезпечення становлення і розвитку цього інституту в межах українського цивільного права. Застосування низкою європейських держав (Німеччина, Франція, Швейцарія, Молдова та ін.) механізму забезпечувальної довірчої власності свідчить про його ефективність та результативність у контексті захисту прав сторін боргових зобов'язань.

Отже, зарубіжна практика доволі успішно використовує довірчу власність для забезпечення виконання зобов'язань.

Водночас український законодавець ухилився від надання визначення поняттю права довірчої власності. Запропоновані нововведення щодо довірчої власності залишають багато питань, і це може створювати ризик того, що цей вид забезпечення не знайде широкого застосування на практиці.

З врахуванням оновлення Цивільного кодексу України, розробники Концепції вбачають за доцільне доповнити ЦК України таким новим способом забезпечення зобов'язання, як забезпечувальний платіж, згідно з яким грошове зобов'язання, в тому числі з відшкодування збитків або сплати неустойки за порушення договору, за угодою сторін можуть бути забезпечені шляхом внесення однією зі сторін на користь іншої сторони певної грошової суми (забезпечувальний платіж). Цим платежем може забезпечуватися також і майбутнє зобов'язання. На відміну від інших способів забезпечення, цей забезпечувальний інструмент надає кредитору можливість відшкодувати

збитки, отримати неустойку в разі настання передбачених договором обставин без звернення до суду [2, с. 595].

Отже, можна зробити висновок про те, що сучасні тенденції розвитку законодавства про способи забезпечення виконання зобов'язання передбачають значне розширення переліку таких способів, якими може скористатися кредитор з метою встановлення додаткових гарантій, спрямованих на забезпечення належного виконання договірних умов та задоволення своїх інтересів. Тому в договорах вбачається можливість щодо застосування способів забезпечення виконання зобов'язань не тільки тих, що передбачені ч. 1 ст. 546 ЦК України, а й інших, які прямо впливають із договорів або ж із закону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім "АртЕк", 2020. 128 с. URL: <https://pravo.ua/wp-content/uploads/2021/01/Proekt-Koncepcii-onovlennja-Civilnogo-kodeksu-Ukraini.pdf> (дата звернення: 19.04.2023)
2. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу: монографія / за заг. ред. Н.С. Кузнецової. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 690 с.
3. Федорченко Н.В. Договірні зобов'язання з надання послуг: проблеми теорії і практики : монографія / Н.В. Федорченко. – К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2015. – 328 с.

УДК 342.9

Фомічов К. С.

к.ю.н., доцент, докторант

*Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТ

Для нашої країни проблема соціального захисту осіб з інвалідністю є важливою та актуальною, що можна пояснити стійкою тенденцією до зростання їх кількості у загальній структурі населення.

Так, на початку 90-х рр. минулого століття загальна чисельність інвалідів в Україні становила близько 3 % усього населення, або 1,5 млн осіб, у 2008 р. їх чисельність дорівнювала 2,65 млн осіб, тобто 5,3 % усього населення, у 2013 р. – понад 2,8 млн осіб, що становить 6,1 % від загальної чисельності населення [3, с. 3].

Станом на перше січня 2021 року в Україні налічується 2 мільйони 703 тисячі людей з інвалідністю [2]. Наведені статистичні дані яскраво свідчать про масштабність досліджуваної проблеми і водночас акцентують увагу на необхідності вжиття як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях